

A jövő évtized fáradt embere

Írta: dr. Décsi Imre

I. Fáradt idők, fáradt emberek

Nemcsak üres beszéd, hogy tömegek, népek, korszakok is lehetnek egészségesek, betegek, fáradtak, vagy frissek. Amit ezekről az állapotokról egymáson észre szoktunk venni, azt olyan szembeszökően mutatják néha országnyi ember-tömegek, hogy kár más szókat keresgelnünk, ha meg akarjuk mondani, mi van velük. Még ezeknek az állapotoknak a lefolyása is hasonlítani szokott ahhoz, ahogyan az egyes emberek esnek át rajtuk. Csak két dolog lehetetlen a tömegek fáradt vagy beteg állapotaiban: *a népek se meg nem halnak, se pedig úgyba nem felehetnek*. A népek élete jól-rosszul, de tevékenyen folyik tovább, akármilyen éri őket, akármiben szenvednek és mivel nem tudnak semmibe belehalni, végül mindenképp meg is gyógyulnak. Legalább amennyire egy nemzedék a maga tapasztalásával át tud tekinteni korszakokat — az ükapáktól az ükunokákig, mert ami régiebb, az már szaktudomány, ami messzebb van a jövőben, az már költészet — addig sehol sincs *sír, hol nemzet süllyed el...* És amikor *egy ezredévi szenvedés kér éltet vagy halált*: lehetetlen dilemmát ad fel a gondviselésnek. Mert a népeknek nincs menekülésük a halálba, ők csak *életet* kaphatnak s vállalniuk kell azt a *küzdelmet*, ami velejár, akár még egy ezredévig vagy akárhányig.

Mint például most. Akármilyen *tudományos* felfogásunk a tömegélet jelenségeiről, — *valósággal* átérezni, a szemléletünkkel felfogni csak úgy tudjuk, ha a magunk életéről való érzéseinkhez mérjük őket. „Antropomorfizmus”: a népek nem fértek a „bőrük-

be”, megmámorosodtak, meggondolatlan izgalomban, bolondul cselekedtek, részegek voltak, kijózanodtak, kimerültek, betegek lettek, még most is nyugtalanok, fáradtak, ingerlékenyek, reszketősek, szorongóságok, még mindig indulatokban törnek ki, iránytalanul szeszélyeskednek, modortalanul követelők, vagy méltatlanul gyávák — s az emberek, egyenként, mindig többen érzik és mindig egykedvűbben vallják be, hogy fáradtak. A nagy rohanásnak vége s az a nyugtalanóság, ami nem engedte észrevenni, hogy már fáradtak vagyunk: az is kezd elmúlni. Háború volt, fegyverszünet volt, tájékozatlan, szorongó reménykedés, vad tánc a kijózanodás ellen — amíg végül mindenkől el nem kezdett fogyni az erő, még a kétségbeesés ereje is s most már az emberiségnek mindig nagyobb része szeretne ágyba feküdni, aludni, pihenni, bevenni valamit, hogy legalább egy kis ideig ne tudjon semmiről, — szeretne, vállalna már akármit, csak az a mindennapi feszültség csökkenjen már egy kicsit. Az a feszültség, amivel ébred és álmatlan ágyába hanyatlik a kortársaink szerencsétlen és szerencsés fele egyformán, az a bizonytalanság, aminek a híjáért vagy csak kisebb fokáért érezzük olyan elérhetetlenül boldognak azt a letűnt békebeli világot, amelyben pedig szintén volt éppen elég bajunk mindnyájunknak. Csak éppen, hogy akkor pihennünk lehetett. Aki megadta az árát, az leülhetett, lefekhetett, nyaralni mehetett, másra gondolhatott, — tudta körülbelül, hogy mire ébred, mire kel, mire érkezik vissza, mire eszmél tíz perc, vagy két hónap múlva. Ma úgy alszik az európai ember, mint a posztján az őrségbe küldött katona. Meglehet, hogy akkor ébred fel, amikor kell, meglehet, hogy semmi szükség se lesz az éberségére, hogy ellenség nem támad, föllebbvaló nem vizsgál. Meglehet. De az is meglehet, hogy támadásra, veszedelemre, fogságra, szörnyű mulasztás jogos vádjára ébred, csak azért, mert aludt, amikor testének-lelkének olyan nagyon kellett már, de amikor mégsem

engedte az embertelen élet. így alszik ma a békés, munkás polgár és úgy mulat, úgy szórakozik, úgy nyaral, mint a szabadságos katona: olyan mohón, olyan zajosan, mértéktelenül, olyan szorongó elszántsággal, olyan pihenéstelenül, olyan nagy félelemmel a kijózanodás napjától. . . *Túl síp-dobon, riadó kürtön át* ötszáz halott éneke veite el az álmát *Eduárd király, angol királynak*; aki nem tudja, miért olyan hangos mindenhol a világon minden éjjel a szaxofon: arra a tízmillióra gondoljon, aki a mi nemzedékünk fülébe még mindig *éneklí hangosan a vértanúk dalát*. Ezért nem alszik a mi nemzedékünk olyan üdítő, nyugtató álmot, amilyenből pihent erővel, friss kedéllyel ébredhetne. Ezért fáradt, fásult, vagy izgatott nappal. Ezért áll olyan lassan helyre a „békebeli” élet ott is, ahol majdnem minden külső feltétel meg volna, vagy még a békebelinél is bőségesebben meg van hozzá. Ami biztóságot, nyugalmat, reménységet, beteljesülést a politikai, gazdasági, társadalmi élet csak adni tud: az mind csak abban keltheti a nyugalom, a biztóság, a remény érzését, akinek megvan, vagy aki visszaszerezte hozzá a fogékonytságot. A mi álmatlan világunkból ez a *fogékonytságot* hiányzik még, s amikor ez vissza kezd térni: a fáradt világ igazi pihenése majd csak akkor kezdődhetik el.

II. Sietős világ, sietős lelkek

Abban az évtizedben, amelynek a sötét kapualjába most próbálunk bepillantani, a „harmincas években” ezt a folyamatot csak lassanként várhatjuk ... Mi lesz egyáltalában a fáradtságunkkal, a pihenésünkkel, hogyan lesz ebből a nemzedékből megint a békebeli ember? — azt jósolni könnyű, de igazán sejtünk se lehet. A százesztendő előtti nagy korszak után Európászerte a *Biedermeier* következett, a kedves, felületes, kényelmes, nyugodalmas állapotok kultusza. Mint a gömbölyű hátú karosszékek: ennek a korszak-

nak a szellemi alkotásai is az évtizedes hajszában elfáradt emberek pihenésére szolgáltak. A franciák a romantikus költészetről, az angolok a házias, kövér királynőről nevezték el azt a stílust, amely azért volt igazi, mert nem íróasztaloknál, vagy műtermekben készült, hanem egy kimerült világrész egész fáradt lakosságának legbenső lelkében. Az a félős-bizalmas polgári nyugalom ezért van benne annak a stílusnak minden alkotásában olyan nagyon, hogy még abból is csak úgy árad, amiben nincs semmi művészet... Nem ez teszi ma, *éppen ma* divatossá a *Biedermeiert*? ... Csakugyan, mintha éppen ezt a mi számunkra egyelőre elmerült és valószínűleg örökre visszanyerhetetlen kellemetes lelki lustaságot keressünk azokban a bútorokban, amiket lenéztünk a friss, bizakodó lendület évtizedeiben. Persze: arra számítanunk se lehet, hogy több is, mint az ilyen szimbolikus kísérlet, visszatérhessen hozzánk abból a korból. Nem is kell se büszkén, se lemondással szavalnunk az automobil, a gyorsvonat, a repülőgép dicséretét, vagy átkát, hogy látnunk kelljen, milyen lehetetlen minden visszatérés a lassúbb életformákhoz. Az a technika, aminek az igazi *tempóját* nem is a versenyek mutatták meg, hanem a háború; sokkal jobban keresztül-kasul nőtt az életünkön, még a legkicsinyesebb magán-életünkön is, mint hogy valaha is remélhetnők belőle a kibontakozást. Ahova valamikor egy nap alatt döcögött velünk a szekér, oda most talán két és hamarosan nyilván már egy óra alatt is elérünk — de *még el se mult a haladáson való legelső örömünk, már rajtunk is van örök kényszerűségül* és már nemcsak hogy nem kell egy óránál többet rászánunk, de nem is érünk rá többre. Csak egészen rövid ideig volt a gyorsvonat lehetőség, hogy rögtön kényszerűséggé alakuljon át, ami ellen akkor se cselekedhetünk, ha jobban esnék ... Akik autóbusszon, taxin, fűрге apró, vagy rohanó hatalmas automobilokon annyiszor kívántuk vissza a lovak csöndes bandukolását, akik

sokszor úgy szerettünk volna megnézni valamit az uccán, amikor a gyors gurulás csak úgy elrántotta a szemünk előtt a két sor házat — akik irigyen láttuk néha azt az egy-egy fogatot, egy-egy igazi „úr” maradék nyugalmanak talán büszke, de talán csak dicsekvő jelképét, s akik talán megpróbálhattuk egyszer az úri lassúságnak ezt a kellemes formáját a szegényemberek, vagy a felkapaszkodottak sietése közben: egyszerre csak azon kellett érnünk magunkat, hogy csalódtunk benne, hogy nemcsak a kocsijaink, hanem a lelkeink is hozzáalakultak a sebességhez és hogy a két szép sötétpej háthullámzását már ráérő időnkben se tudnánk azzal az örömmel nézni, mint amikor még a fiáker volt a sietés eszköze. Az igazi urak, annak az egy-egy fogatnak az igazi gazdáik vájjon mást éreznek-e, amikor a régiéknél simább utakon a régi tempóban gördülnek a két szép izmos állat nyomában? Akik még gördülnek, bizonyosan több elkeseredéssel, mint örömmel hajtatnak el a benzinkutak mellett és semmiesetre sem érezhetnek úri nyugalmat a túlkölések között, amivel minduntalan elrebben mellettük a nyugtalan korszak ideges népe. Nem, nincs ma lehetősége a postakocsik stílusának *s azt a nyugalmat, amire a világunknak és egyenként valamennyiünknek is szüksége van, csak abban a tempóban találhatjuk meg, amiből egyelőre nincs menekülés.*

III. Nyugtalan korban nyugodt emberek

Nincs. Aki talán megteheted, hogy leülsz *nyugalmas*, meleg otthonodban, talán régi *nyugalmas* bútoraid között, talán személyesen gondtalan, izgalmatlan életed egy *nyugodalm*s, pihenésre szánt órájában, talán régi költőket akarsz olvasni százesztendősi kiadásokból, talán még a szemed világának azt az áldozatát is meghozod a hangulatod *nyugalmaért*, ami

most Angolországban divatos: hogy nem csavarod meg a villamos kulcsot, hanem igazi szép, kézzel *vert* kandeláberben szép, karcsú, igazi stearingyertyán gyújtasz világot: nem menekülhetsz a motorok tempójából, amely eközben úgy rohan veled és az egész nyugalmas magánéleteddel tovább, mint ahogy a föld visz a hátán a házaddal és a házaddal együtt millió kilométerekkel a nap körül. Nem kell többet hozzátenned, mint a föld mozgásához és éppenúgy nem is fáradsz el tőle, — de éppenúgy nem is menekülhetsz belőle. A sorsodat éppenúgy megszabja a gyorsvonat, a villamos lámpa és a repülőgép, ha sohase ülsz rá és ha gyertyát gyújtasz is, mint hogyha rájuk alapítanád az életedet. Pihenhetsz, ahogy akarsz és egészen bizonyos, hogy *az a legjobb pihenés, amit az ember egyszerűen az ösztönével maga érez annak*. De csak ha igazán, nem politikai meggyőződésből érzed pihenésnek a stearingyertyát: csak akkor gyújtsd meg. Ha arra akarsz használni, hogy magadban tüntess az idők folyása ellen, akkor, mint az országúton a parasztszekér mellett, minduntalan türelmetlen, megvető túlköléssel, rossz szagokkal, porfelhővel szalad el melletted a le nem tagadható technikai élet, a levegőben észrevétlenül is folyvást áradnak a villamos hullámok és minduntalan elszalasztasz valamit, ha nem hallgatsz rájuk, a drótok, csövek, vasúti sínek mindenhol körülfoznak és irányítanak mindent, amit hallgatnod, látnod, enned, — még amit gondolnod is kell... Nem menekülhetsz tőlük, mert nemcsak a fáradságod, hanem a pihenésed is tőlük származik és csak velük lehetséges. De *velük* aztán *igen*: és a harmincas évek nagy pihenési programjának éppen az a feltétele, hogy ezt tanuljuk meg: *a pihenés módját úgy, hogy a kerekeket ne is próbáljuk megállítani*. Hogy sikerülhessen belőle, ami lehetséges, előbb le kell mondani arról, ami lehetetlen. Az új Táblabíróvilág lehetetlen. Mi következhetik hát?

IV. Az elszabadult gépek és a menetrend

Föl kell tennünk, hogy a technikai haladás nemcsak a rosszabbik, hanem a jobbik irányban is kétoldalú, — hogy *a sebeket, amiket ütött, gyógyítani is tudja*. Az elfáradásunk méretei tőle származnak; amennyivel a nagy háború irtózatosabb, véresebb, általánosabb, rohanóbb, kimerítőbb volt a régieknél, azzal nem mi lettünk se kegyetlenebbek, se erősebbek, se bátrabbak, se gyávábbak az elődeinknél, hanem csak a közlekedési, támadó, védekező, gyilkoló és gyógyító eszközeink toldották meg a kezünk és az eszünk munkáját, de még az akaratumk erejét is a maguk milliónyi lóerőivel, biztonságával, sebességével akkorára, hogy ilyen háborút viselhettünk velük. A gyorsvonat százkilométeres sebességgel visz a célod felé, de ugyanolyan gyorsan megy neki a meglódult sínnek is; aki a mozdony emeltyűit fogja és apró mozdulatokkal tudja nekiereszteni a diadalmas sebességnek, az minden erejével se tudja megállítani veszedelem előtt. A jól nekiindított, de aztán elszabadult gépek vittek bennünket a háborúba és uralkodnak az életünkön most is. A technika szabadított meg a kényszerűségtől, hogy hamarabb vessük végét a háborúnak és tudott még mindig elég fegyvert adni H kezünkbe, még táplálni is bennünket szokatlan, egészségtelen módon, de mégis úgy, hogy *nem kellett megadni magát az egyik félnek se, amikor még a fele élt annak a veszendő tízmilliónak*. A technika világít nekünk kényelmesen, egészségesen, szabályozható erősséggel és mindenféle szépségvágyunk, jó, vagy rossz ízlésünk szerint való diszkrét, vagy hivalkodó ragyogással, de azon az áron, hogy amikor egy műhelyben meglazul egy tengely, akkor egyszerre száz-ezer ember marad menthetetlen sötétségben. *Ugyanezek a kényelmei, a szépségei és ugyanez a rabság az ára mindannak, amivel a technika szolgál bennünket,*

egészen addig a gramfonig, amely a zene minden nagyszerűségét elhozza a lakásunkba, amely által azonban most már nem a szomszédok cselédei, hanem világhíres tenoristák harsogják el az otthonunk csöndjét... És mindezekén túl: a menetrend, az órák és percek szerint való élet sok fölösleges fáradságtól ment meg bennünket, de attól is, hogy valaha, pihenésül legalább ráfelejtkezhessünk egy kicsit a magunk ösztönszerű életritmusára. Járhatunk egyszer-egyszer lassabban is, de sohase úgy, hogy az órákra ne kelljen néznünk. Megszűnt a *reggel*, az *estefelé*, a *nem-sokára*, az *egy kicsit később*, a *körülbelül*. A vonatunk indulása, a találkozásunk, a munkánk kezdete óra szerint pontos s aki nem ér oda, annak a zsebében szemrehányóan ketyeg a csalhatatlan lelkiismeret. A tárgyilagos stílű sima zsebóránk talán nem is tud pontosabban járni, mint ősei, a kis órás mesterek cizellált remekművei, de mi magunk vagyunk kénytelenek vele, hogy mindennap hozzáigazítsuk a közép-európai időhöz és jártunkban-keltünkben, álltunkban, dolgunkban-pihentünkben folyvást számontartsuk és még az érzéseink között is helyet adjunk a hozzá való engedelmességünknek. A testi-lelki jóérzésünk mindenféle természetes fizikai, erkölcsi, hiúsági, szellemi és állati feltételei között kiirthatatlanul ott van a pontosság, vagy az elkésés érzése. A pontosan érkező ember rangja magasabb, mint azé, aki nem számította ki, hány lépésre lakik az állomástól és hogy hány percenként megy, a közlekedési zavarok eshetőségeinek hozzászámításával, a villamos. És ezt a rangot nemcsak a pontos ember érzi, hanem a pontatlan is és azért a lelki szabadságért, amivel valami szép dolog láttára el mert felejtkezni jövetközben a zsebórájáról: a megbízhatatlan, gyöngye ember érzésével fizet, — akinek talán megbocsátanak, akivel szemben talán kíméletességből nem néznek a zsebórájukra a pontos, megbízható, erős emberek, amikor belép Közéjük: aki azonban azért tudja, hogy most kíméle-

tességre szorul, most — íme — ilyen olcsón jöttet művelnek vele s hogy ezt az alamizsnát zsebre is kénytelen vágni. A pontos idő, a jó zsebóra, a rádiós időjelzés és a menetrend is a technika vívmánya, tehát neki is megvan az a két oldala, hogy lehetségessé teszi az idővel, tehát az étellel való takarékoságot, de hogy ugyanakkor már végképpen és menthetetlenül rabjává is tesz ennek a takarékoságnak és már egyáltalában minden költsékezést, egy kis ünnepi könnyeiműséget örökre meg is tilt és meg is büntet. Ébren a zseborád, álmodban az ébresztő óra képében szakadatlanul a nyomodban van korbácsával a percekre kiszabott technikai idő, s ha jól aludtál és reggel még kéjcsen akarsz nyújtózkodni egyet: miközben az izmaid feszülése csöndet csinál egy pillanatra a gondolataid között, a csöndben újra hallod a hálószekrényről annak a kis kegyetlen gépnek a serény, szemrehányó, érzéketlen zaját. Nincs menekülés.

V. A menekülés ígérete

Nincs, — vagy az egyetlen: engedelmeskedni. *Pontosnak lenni: az egyetlen menekülés az idő hajszája elől.* Az út, vissza a kényelmesebb időkbe, eltűnt, — hogy jobbak voltak-e ezek az idők, vagy rosszabbak, már nem érünk rá és nem is érdemes kérdezni, mert erre a kérdésre úgy sincs más felelet, mint hogy „ízlés dolga”. Vége az időknek, amikor a gyorsaság fényűzés volt, most már a gyorsvonalon is van harmadik osztály, de már a gazdag nagyurak sa utazhatnak váltott lovakon. A szegény ember nem ülhet ki a háza elé esténként, a gazdag ember nem mehet üdülni, ahol nincs a szobájában telefon, folyvást vigyázni messziről is a gazdagságára, amely szintén gyorsvonalon jár, azon jön, azon tud távozni is. A pihenést *ebben* a világban kell megtalálnunk s ez a világ is próbál bennünket vigasztalni a pihenésnek két hamisítványával. Az egyik: a *szórakozás* azon a

módon, mint ahogyan gyerekkorunkban ültünk az országos vásár körbeszaladó falován, s próbáltuk röp-tükben elkapni a karikát. Aki elkapta, leeshetett a lóról, de legalább a kezében volt. Aki ügyetlen volt, az már messze járt tőle, mire észrevette. A szórakozás, a multság, még az üdülés, még valami gyógyításképe is minden nyugság nélkül, csönd nélkül; sporthajtsza, mindennapra szenzáció, sokféle szín, sok mozgás, váratlan ötletek, rikító mutatóanyagok; nyughatatlan, idegen emberek sokadalma, ahol pihenni kellene, gyárszerű gépsokaság, berregés, hajtószijak csattogása, ahol gyógyulni akarunk. És a határidő, a menetrend, az előre megszabott percnyi program — ha két napig esik, a jövő évig megint hiába minden, a szabadság-ringlispil csak egyet fordul egy évben s csak jövőre próbálhatunk megint elkapni egy karikát ... A világlátás, a szép tájékokban, idegen városokban való üdítő gyönyörködés a technika ajándéka, mint az a sok friss levegő, sok napsugár is, amit a gyorsvonatok adtak ajándékba a sötét zugok lakóinak. De csak azon az áron adhatták, hogy minden-hova millióit vitték a nyughatatlan embereknek s hogy ezáltal az ajándékaik egy részét — éppen a *nyugalmat* megint vissza is vették. A turistaosztályos nagy gőzösök, az egymás nyomában guruló Puli-mann-kocsisorok még *nem* oldották meg azt a kérdést, hogy *mitől aludhatja ki nagy fáradságát a harmincas évek kimerült fia?* ...

A másik illúzió üvegcsővekben lakik, tarka cédulák alatt — a tarka cédulákon az egészség, a pihenés ígérete. Amikor nappal a gondoktól, este a mulattatás mesterműveitől izgultál és belefekszel akármilyen jól vagy rosszul megvetett ágyadba: csak egy szemet kell bevinned, hogy álomtalan-mélyen elaludj és föl se ébredj, amíg kezed-lábad, szíved, de még a rosszat gondoló, izgatott lelked is új erőre nem kapott az igazi jó pihenéstől. Nincs számodra fáradság, még fájdalom sincs, a fogfájástól a boldogtalan szerelemig,

még a kedves halottaid siratásáig is mindent csillapít, kínzó kétségeidet megoldja, elvesztett hitedet visszaadja — egyszóval: az *idegességeden* segít az *orvosság*, a világraszóló kémiai ipar valamelyik mesterműve. Amióta tudjuk, hogy a nyugtalanság, a szorongás, a lelkiismeretfurdalás, a rossz szándék, a boldogtalanság: *betegség*, azóta természetesnek érezzük, hogy az orvostól kérjünk ellene patikaszer. Természetesen: *patikaszer*, receptet, mert úgy tanultuk az apáinktól, hogy a betegségek patikaszerektől gyógyulnak. Ez az ősi hit virágzó üzlete milliárdos gyáraknak; nem csoda, hogy a bibliai példányszám dolgában az igazival vetekednek és hogy a misszionáriusai világszerte bőséges eszközökkel terjesztik a *pasztillák és injekciók evangéliumát*. A kétségeiben, szerencsétlenségeiben, csalódásaiban, kudarcaiban, nélkülözéseiben, hajszoltságában kimerült, ideges embernek már eszébe se jut *egészséget* még csak kívánni se, hanem csak valami *jó csillapítószer* kíván az orvosától, azt, amit az orvos kapuja alatt automata is árulhatna. A pasztillák híve nem pihenni akar, nem aludni szeretne tudni, hanem csak bevenni szeretne valamit, amitől most az egyszer hamarosan elaludjon, ami egy kis kábultsággal most az egyszer hamarosan becsapja a gondjai felől... Amit a költők — ne keressük most, mennyi igazsággal — a borról énekeltek, azt, a kémiai gyárak ügyes propagandája nyomán, most a pasztilláktól várja a rossz gondolatoktól kóválygó fejű, fáradt ember: a bizakodó, felfrissült lelkiállapotot, a jókedvet, vagy az üdítő, mély álmat. Tudja róluk, hogy nem adják olcsón. Elégszer hallotta, talán tapasztalta is már, hogy *azt* a nyugalmat, amit szeretne, nem kapja tőlük, legföllebb izgatott kínlódás helyett leverő bágyadságot. És hogy még ezt is csak néhányszor, aztán már eleinte többet kell venni belőlük, végül pedig már egyáltalában semennyi se hat. És hogy valahogyan el is használják még ennek a kevésnek a fejében is *belülről*, hogy amikor a velük

szemben való közömbösség, az „immunitás” beáll, addigra elfogyasztottak egy kicsit az életerejéből is. Ami a morfinizmus, az alkoholizmus, meg a többi a *nagy betegségek* között, ugyanannak az alig kisebbített mása az *altató pasztillákhoz való hozzászokás*. Amennyivel enyhébbek az ilyen szerek hatásai, annyi-
val kevesebb jó érzést adnak is érte. Néhányszor természetesen alszik, néha talán még jót is alszik tőlük az ember. De mire annyira vitte, hogy gyakran szorulna rájuk, addigra már hiába szedi őket. . . Emlékszünk a régi hímezett *házi áldásokra*? . . . Ha majd a lányaink újra ráérnek a kézimunkára, úgy hímezhetik a mindennapi valóság szerint, hogy „Ahol az altatószer, ott az álmatlanság”. Egy darabig alszik tőlük az ember, aztán már nem, *végül pedig már az alvás igazi nagy akadálya az a tudat, hogy esztleg, ha másképpen nem sikerül az elalvás, ott a fiókban a kis üvegcső*. És néha már az is elég igazi altatószernek, hogyha az embernek van annyi lelkiereje, hogy kidobja az orvosságot s ne féljen azzal a rászánással feküdni az ágyába, hogy legfőlegb egynehányszor nem alszik. Hányan meglepődtek már, amikor ettől egyszerre csak aludni tudtak! . . . Azt lehet ígérni, hogy tíz közül, aki megpróbálja, egypár nap múlva kilenc okvetlenül aludni tud tőle. Mégis: miért próbálják olyan kevesen? . . .

VI. Szabadságharc az egészségért

Az a hittérítő munka, amit a kémiai ipar a kémiai orvosságok terjesztésére végzett, nemcsak éppen hogy fogyasztókat szerzett, hanem, mint minden jól '«itt üzlet: a szükségletet is megcsinálta, fokozta, az emberiséget a rászorulásra nevelte, — *piacot teremtett a hálószekrények millió fiókjában, a szegény fáradt emberek agya velejében. A rászorulás legjobb nevelője az elkényeztetés*: amikor a rosszul alvó ember egyszer tapasztalta, hogy nem muszáj álmatlanul heverni, ha

beveszi az első szem vigasztalást, — akkor már elkezdte a hozzászokást a mi korszakunk legnagyobb betegségéhez: ahhoz *a tudathoz, hogy semmit se kell eltérni, ami ellen van pillanatnyi segítség, akármilyen áron.* A háborúval, járványokkal, tönkremenéssel keresztül-kasul mángorolt emberiség nem edzettebb lett, hanem kényesebb. Miközben még mindig száműzöttek vagyunk a békebeli polgári nyugalunkból, már belül a bujdosó királykisasszonyhoz akarunk hasonlítani, aki huszonnégy derékaljon keresztül megérezte a borsószemet. Nem arra vagyunk büszkék, amit bírunk, hanem arra, amitől szenvedünk. Nem a rászánás a rang, hanem a kényesség. Nemcsak a pasztillák szaporodtak el világszerte, hanem a patikák és az orvosok is. Több orvosság fogy, több az orvosi munka. És a fáradt világ még mindig nem pihenni, nem gyógyulni, *az izgatott emberiség még nem csillapodni akar, hanem csak azt keresi, ami nincs: a könnyű biztonságot a pillanatnyi kényelmetlenségek ellen.* Azt, amit a pasztillák evangéliuma ígér, amit azonban nem tud megtartani s amit mi se tudunk adni. Hanem mi is majd csak akkor, amikor a fáradt emberiség hajlandó lesz *igazán* nekiállni az *igazi* pihenésnek és hajlandó lesz megadni az árát. Aki már most megadja, az már most pihenhet, üdülhet, gyógyulhat. Az ára olcsó, de forradalmi: *szabadságharc a pillanatnyi könnyebbségek s velük a pasztillák zsarnoksága ellen.* Aki jókedvvel tud egyszer álmatlanul feküdni, a/ másnap alszik magától, aki titokban tartja a tejfájását, annak estére elmúlik, aki egyet koplal az elrontott gyomrára, az harmadnapra jóétvággal eszik. Minden száz között egy csak harmadnapra gyógyul meg, minden ezer között egy igazán beteg és igazán orvosra szorul — talán még orvosságra, talán még pasztillára is. Ami mellett azonban majd visszatér a háztartásokba a türelmetlenség üvegcsövei helyett a borogatás, a melegített földő. ami talán villamos termofor lesz, meg az a sokféle házi orvosság,

amiből tudunk már sok újat is és meg fogjuk rájuk tanítani az emberiséget, amint hajlandó lesz megtanulni tőlünk . . . Vissza fog térni nyilván a *házi orvos* is, akitől nem a specialisták címtárát fogják önköket követelni, hanem a család minden egészséges és beteg tulajdonosának intim ismerését és azt a tanácsot, amit csak az ilyen ismerés alapján lehet adni... És egyáltalában: *ne tessenek ránk tekintettel lenni!* Akármennyire megfogadjuk *Forel* kollégánk tanácsát, hogy *főlöshegessé iparkodjunk magunkat tenni*: ez a jó szándékunk úgyse sikerülhet soha. Nekünk ad Isten dolgot e földön mindig s efelől nyugodtan ajánlhatjuk, hogy tessenek csak mindenkinek minden erejével egészségesnek lenni. És tessenek csak szégyen nélkül és büntudat nélkül enni jóízűen; ha ezzel kevesebb lesz a beteg étvágy, majd mi megélünk azokból is, akiknek ez se használ. És megélnek a kémiai gyárak is — majd más piacok után néznek, találnak is okvetlenül. Mi pedig, a fáradt, fásult, beteg emberiség, az alatt kipihenjük magunkat és meggyógyulunk.

Az ember történetében a legfontosabb, hogy mire törekedett. Mindaz, amit az ember véghez vitt, mindig a legnagyobb mértékben véletlen körülményektől függött és csak a legjobb esetben jelentette szándékai legcsekélyebb megvalósulását. És a legnagyobb emberek élete inkább törekvéseikben és igyekezeteikben nyilvánult meg, mint törekvéseik teljesülésében. Ezért is csak törekvéseik és érzéseik alapján lehet ítélni róluk, nem pedig annak alapján, hogy mit sikerült megvalósítaniuk.

(John Ruskin)